

Ökad trygghet och säkerhet på särskilda ungdomshem och LVM-hem – slutredovisning angående frågor om Statens institutionsstyrelses särskilda befogenheter (Ds 2024:26)

Sammanfattning

SKR tillstyrker författningsförslagen i stort men har synpunkter på förslaget gällande barn och ungas möjlighet att tillfrågas om vem som ska utföra kroppsvisitation utanför SiS samt gällande de ekonomiska konsekvenserna för kommunerna vilka inte beräknas alls. SKR anser inte att den ökade kostnaden kan benämnas som marginell.

Allmänna synpunkter

Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) delar utredningens bedömning att det finns skäl att föreslå vissa ytterligare befogenheter för Statens institutionsstyrelse.

Alla befogenheter som kan användas för att inskränka människors rörelsefrihet eller integritet på annat sätt måste föregås av noggrann analys och behovsprövning. SKR anser i huvudsak att utredningen gjort detta.

SKR anser att förslagen är balanserade men ser, precis som utredningen själv påpekar, uppenbara risker när det gäller själva tillämpningen av regelverket. Tidigare granskningar av exempelvis JO och tillsyn från IVO har visat att nuvarande regelverk inte alltid använts på ett tillåtet sätt. Det finns också en risk att utökade befogenheter i sig kan leda till ökade spänningar och en försämrad upplevelse av vistelsen på SiS – i synnerhet om det brister i förmågan till kommunikation och bemötande från personalen.

De risker SKR syftar på är sådana som exemplifieras i de senaste årens rapporteringar från IVO, JO samt brukarorganisationer och som visar på ett

antal missförhållanden eller risker för missförhållanden, som även skulle kunna komma att aktualiseras med anledning av föreslagna åtgärder. Nedan en kort sammanfattning:

IVO har uppgett att de mottagit många rapporteringar om incidenter som rör allvarliga missförhållanden eller påtaglig risk för sådana. Det inkluderar våld mellan ungdomar och olämpligt bemötande från personal.

IVO har också uppgett att de hittat omfattande brister de flesta ungdomshem för flickor, inklusive otillåten användning av tvångsåtgärder som avskildhet.

Man har även konstaterat brister i form av otillräcklig bemanning och olämpliga lokaler vilket i sin tur skapat ökade risker för att barn och ungdomar utsatts för misshandel och hot.

Många ungdomar har rapporterat hotfullt eller kränkande beteende från personalen. Flickor kände sig generellt mindre trygga än pojkar.

JO har påpekat att det funnits flera fall där tvångsåtgärder som avskildhet använts på ett otillåtet sätt. JO påpekade att personalen ofta saknade kunskap om riktlinjerna för dessa åtgärder.

Sammanfattningsvis pekar tillsynsrapporter på allvarliga brister i säkerhet, bemanning och behandling inom SiS, med särskild oro för användningen av tvångsåtgärder och personalens bemötande av ungdomar.

Utredningen för ett resonemang om ovanstående risker och föreslår ett antal åtgärder för att minimera risker och negativa konsekvenser. SKR anser dock att det saknas förslag på en riktad satsning, med tillhörande medel, på kompetenshöjande åtgärder gällande just kommunikation och bemötande. Utredningen föreslår åtgärder gällande utrustning, ökad bemanning kopplat till det föreslagna regelverket och utbildning gällande det men inte gällande kompetensen i övrigt. Det aktuella betänkandet är bara ett i raden av betänkande som föreslagit ändringar gällande ökade befogenheter och ökad kontroll m.m. Utredningen beskriver själva detta och nämner även just den kumulativa effekt detta kan ha och riskerna med detta. Därför bör särskilda medel avsättas för att hantera dessa risker genom kompetenshöjande åtgärder.

SKR tillstyrker författningsförslagen i stort men har synpunkter på förslaget gällande barn och ungas möjlighet att tillfrågas om vem som ska utföra kroppsvisitation utanför SiS samt gällande de ekonomiska konsekvenserna för kommunerna vilka inte beräknas alls. SKR anser inte att den ökade kostnaden kan benämnas som marginell.

Kapitel 7 – Kroppsvisitation och yttlig kroppsbesiktning

7.6.5 – Kroppsvisitation utanför de särskilda ungdomshemmen och LVM-hemmen

Utredningen föreslå att barn/unga som vårdas enligt LVU eller LSU inte ska tillfrågas om de vill att någon särskild ur personalen genomför visitationen – vilket annars gäller i övriga situationer. Det finns inga hinder mot att personalen ändå frågar men då det är så få med så kan det bli en klart begränsad möjlighet.

SKR anser att det ändå är rimligt att, i alla situationer där det är möjligt, betona människors autonomi. Det bör därför vara en huvudregel att barnet/den unge får uppge om den föredrar att det är någon särskild personal, av de som faktiskt närvarar, som utför kroppsvisitationen även om valmöjligheterna är klart begränsade.

Kap.15 – Förslagets konsekvenser

I promemorian låter man förstå att endast delar av förslagen ska finansieras av statliga medel, via en anslagshöjning till SiS. Bland annat uttrycks på sidan 480 att ”Det bör noteras att redogörelsen avser de beräknade kostnaderna, och inte det anslagsbehov för SiS som kan förväntas. SiS verksamhet är delvis anslagsfinansierad, men myndigheten tar emot resterande finansiering i form av avgiftsintäkter från kommunerna” samt sid 489 ”Det bör nämnas att en del av kostnaderna för förslagen indirekt kommer att belasta kommunerna genom den avgift som SiS tar ut vid placeringar enligt LVU”. Således föreslås att ambitionshöjningen inom SiS ska finansieras av kommunerna, via avgifterna. SKR anser att det i promemorian borde framgå hur stor del av finansieringen som kommunerna ska stå för, dvs. vilken kostnadsökning för kommunerna bedömer utredningen att förslagen kommer att ge upphov till. I sammanhanget är det också av vikt att notera att den subvention av kommunala avgifter vid placering på SiS samt andra placeringsformer minskar 2026 och därefter upphör. Finansieringsbördan för kommunerna av verksamheten på de statliga ungdomshemmen ökar därmed ytterligare.

Anders Henriksson

Ordförande

Sveriges Kommuner och Regioner